

Hannele Fabritius

Tiedon ja muun aineiston hankinta toimittajan työssä

Fabritius, Hannele, Tiedon ja muun aineiston hankinta toimittajan työssä. [Information seeking in the journalistic work practice]. *Informaatiotutkimus* 17 (4): 89–101, 1998.

Even though information seeking is an essential part of the journalistic work process there are relatively few studies on the information seeking behaviour of journalists.

In this review article firstly, studies on instructions of information seeking methods given in journalistic textbooks are considered, after that empirical studies on information seeking behaviour are discussed. Finally, research on the way journalists make use of electronic sources is described. Most of the studies discussed in this review article concern the information seeking behaviour of newspaper journalists.

Address: University of Tampere, Department of Information Studies, P.O. Box 607, FIN-33101 Tampere, Finland. E-mail: lihafa@uta.fi.

1 Johdanto

Toimittajien tiedon ja muun aineiston hankintaa on tutkittu melko vähän, vaikka se on tärkeä osa journalistista työprosessia. Journalismin oppikirjoissakin asiaan on kiinnitetty huomiota yllättävän yksipuolisesti. Aineistonhankintaa esiteltäessä niissä yleensä viitataan henkilölähteisiin ja metodina tuodaan esiin haastattelu. (Ks. esim. Bruun & Koskimies & Tervonen 1986; Miettinen 1984; Okkonen 1986).

Katsauksessa suosin ilmaisua "tiedon ja muun aineiston hankinta" ilmaisun tiedonhankinta tai informaationhankinta sijasta. Uolevi Kiviranta käyttää tutkielmassaan Journalistinen lähdejärjestelmä termin tiedonhankinta sijasta ilmaisua "tiedon ja muun aineiston (aineksen) hankinta" kuvaamaan ajatusta, että lähteistä ei tarkkaan ottaen saada yksistään tietoa. Toki tiedon klassisen määritelmän mukaisia perusteltuja, tosia

uskomuksiakin — tietoa — voi joukossa olla, mutta yhtä hyvin kyse voi olla vihjeistä, arvioista, arvauksista, asenteista, mielipiteistä, valheista tai väärennöksistä. (Kiviranta 1988, 1-2). Sanan "aineisto" merkitys ei ole niin konkreettinen, että sillä tarkoitettaisiin ainoastaan dokumenttia tai julkaisua. Suomen kielen perussanakirjan mukaan "aineisto" -sanalla on merkitykset ainekset ja materiaali. Aines taas tarkoittaa saman sanakirjan mukaan sitä, mistä jotakin tehdään, mistä jokin kehittyy tai koostuu. Muita "aines" -sanon merkityksiä ovat ainesosa ja elementti. (Suomen kielen perussanakirja 1990, 12). Aineistonhankinta on laajempi käsite kuin tiedon- tai informaationhankinta ja kuvannee paremmin sitä, mitä toimittajan työprosessissa tapahtuu.

Tarkastelen aluksi 1) journalismin oppikirjojen tiedon ja muun aineiston hankintaohjeista tehtyjä tutkimuksia. Sen jälkeen luon katsauksen 2) aineistonhankinnan empiiriin tutkimuksiin ja lopuksi esittelen 3) elekt-

ronisten aineistojen käytöstä tehtyjä tutkimuksia.

2 Journalismin oppikirjojen antama kuva aineiston hankinnasta

2.1 Normaalijournalismin säännöt

Ilkka Rentola hahmottelee tutkimuksessaan Normaalijournalismin säännöt yhdysvaltalaisen sanomalehtijournalismin oppikirjallisuuden antamaa kuvaa journalistisesta käytännöstä. Rentola käsitteellistää journalistisen käytännön ideaalityyppiä, jossa journalistinen työprosessi tiivistyy niin, että tiettyä ideavaihetta vastaa tietty tapahtumatyyppi. Journalismin oppikirjat esittävät säännöllisesti samantyyppisiä tapahtumia uutisina. Tiettyä tapahtumatyyppiä vastaa tietty lähde, joka edustaa tiettyä tahoja, esimerkiksi järjestöä, laitosta, yritystä. Lähde on tietty asema, jonka nojalla se toimii lähteenä ja sillä on vakiintunut suhde toimitukseen. Voidaan myös puhua lähteiden verkostosta. (Rentola 1983, 32-37).

Rentola esittää kaksi uutistyyppiä, kovan ja pehmeän. Kova uutistyyppi liittyy lähinnä sanomalehtijournalismiin ja pehmeä aikakauslehtijournalismiin. Keskeisen osan journalismin implisiittisestä säännöstöstä muodostavat kombinaatiosäännöt, jotka määrittävät, miten tapahtumatyyppi, lähde ja uutistyyppi suhtautuvat toisiinsa esittäen sen, mikä on "oikea" uutistapahtuma, "oikea" lähde ja "oikea" esitystapa. Näiden käyttöön liittyvät arvostukset ilmenevät uutisvalinnassa ja sitä ilmentävässä muotokielessä eivät uutisen verbaalikielissä. (Emt, 59-61).

2.2 Journalistinen lähdejärjestelmä

Uolevi Kiviranta erottelee keskeisen suomen- ja englanninkielisen oppikirjallisuuden ja myös omaan toimittajakokemuksensa perusteella journalismin kolme päälähdetyyppiä: henkilölähteen, dokumenttilähteen ja tilannelähteen. Journalistinen läh-

de Kivirannan mukaan on mikä tahansa taho, josta toimittaja saa aineksia työprosessiinsa. (Kiviranta 1988, 6-8).

1) Henkilölähteistä Kiviranta (emt., 52-54) hahmottelee omiksi ryhmiikseen seuraavat:

- Virallislähteisiin kuuluvat virkamiehet, mutta myös erilaisten järjestöjen, esimerkiksi työmarkkinajärjestöjen, edustajat ja yritysten johtajat.

- Asianosaislähde tarkoittaa henkilöä, jonka etua asia koskee.

- Asiantuntijalähde on tutkija tai muu omalla erityisalallaan tunnustettu osaaja.

- Kansalaislähteestä voitaisiin käyttää myös nimitystä yleinen henkilölähde.

- Toimittaja on omana lähteenään hyödynnäessään omia tietojaan, käsityksiään ja kokemuksiaan.

- Varsinkin saman välineen palveluksessa olevista kollegoista on apua aineiston hankinnassa.

- Anonyymia lähdeä käytettäessä kyseessä on se journalistisen työn erityinen ominaisuus, että lähde voidaan suojata.

2) Dokumenttilähde (emt., 54-55) voidaan määritellä lähteeksi, jonka materiaali on uudelleen käytettävissä muuttumattomana. Kirjalliseen muotoon laadittua materiaalia ovat kuten kirjat, tietosanakirjat, hakemistot, arkistot, sanomalehdet, aikakausjulkaisut sekä erilaiset asiakirjat, pöytäkirjat, esityslistat, tiedotteet. Kaikki edellä luetellut voivat olla myös digitaalisessa muodossa tiedostoina.

Juttuvinkkejä saadaan ja aineistoa lainataan myös muista tiedotusvälineistä.

Esineellisillä lähteillä tarkoitetaan esineellistä jäämistöä kuten rakennuksia ja patsaita.

3) Tilannelähteen (emt., 56-57) rinnakkaisnimitys on havainnoitava lähde. Siinä kyseessä on tilanne, joka sinällään ei enää toistu, vaan havainnoitava kohde on ainutkertainen. Esimerkiksi haastateltavan ja tämän ympäristön nonverbaalinen viestintä muodostaa tilannelähteen. Sama pätee julkisiin kokoontumisiin ja kulttuuritapahtumiin, samoin kuin itsestään syntyviin spontaaneihin tilanteisiin onnettomuuspaikoilla tai luonnonympäristöä havainnoitaessa.

Kiviranta osoittaa, että oppikirjallisuuden perusteella tarkasteltuna henkilölähteet ja niistä varsinkin virallislähteet sekä haastattelumetodi hallitsevat journalismia. Monilähteisyys ja monen metodin, ei ainoastaan haastattelun käyttö, on tärkeää toimittajien aineistonhankinnassa. Tämä tarkoittaa entistä tietoisempaa dokumentti- ja tilanne-lähteiden hyödyntämistä toimittajan oman kokemuksen merkitystä unohtamatta. (Emt., 66-77).

2.3 Wardin ja Hansenin malli

Yhdysvaltalaiset Jean Ward ja Kathleen Hansen esittävät teoksessaan *Search Strategies in Mass Communication* mallin (ks. kuvio 1) journalistisesta aineistonhankinnasta. Malli on laadittu kirjallisuuden pohjalta, mutta journalismin opiskelijat, ovat testanneet mallia. (Ward & Hansen 1987, xii-xiii).

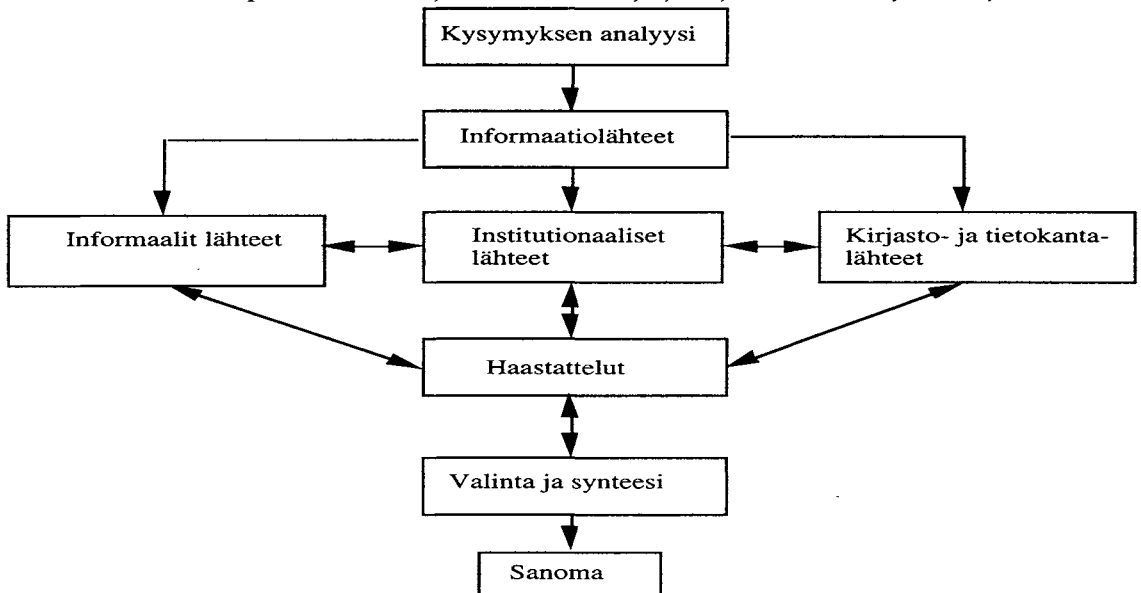
Mallissa aineiston hankintaa tarkastellaan työprosessista lähtien. Ajatus on se, että toimittaja tarvitsee selkeän toimintaketjun, jota seurata. Löytämisen prosessi on sama riippumatta siitä, mikä haun aihe on tai mitä välinettä varten sanoma muokataan. Malli auttaa valitsemaan parhaat lähteet ja varmis-

taa, ettei mitään tärkeää jää puuttumaan. Vaiheiden välillä on linkkejä ja nuolet kuvaavat etenemissuuntaa. Kaksisuuntaiset nuolet tarkoittavat sitä, että aikaisempiin vaiheisiin voidaan palata hankkimaan taustoja eri lähteistä tai täsmentämään kysymyksiä tai arvioimaan jo koottua aineistoa. (Emt., 5-23).

Aineistonhankinta alkaa kysymyksen analyysillä sekä aiheen määrittämisellä ja rajauksella. Siihen kuuluu päätöksenteko siitä, mitä haun aiheen tulisi kattaa ja kuinka laajasti aihetta tulisi käsitellä. Esimerkiksi kerätäänkö uutisjuttun aineisto omasta kunnasta, maakunnasta vai vai koko maasta. (Emt., 24).

Lähteet voidaan jakaa kolmeen pääryhmään: informaaleihin, institutionaalsiin sekä kirjasto- ja tietokantalähteisiin. (emt., 5-6, 24). Wardin ja Hansenin mukaan informaalit lähteet ovat tärkeitä, mutta jäävät usein huomaamatta. Informaaleihin lähteisiin kuuluvat esimerkiksi toimittajan oma tietämys aihealueelta, lukeminen, juttutuokiot kollegoiden ja naapurien kanssa ja yleensäkin havainnointi. (Emt., 24-25, 38, 44)

Institutionaaliset lähteet sisältävät julkisen hallinnon, kansainvälisten ja ylikansallisten organisaatioiden, liike-elämän, koulutusorganisaatioiden, erilaisten uskonnollisten järjestöjen, kansalaisryhmien ja harrastus-

Kuvio 1. Wardin ja Hansenin malli (1987, 5).

ryhmien tuottamaa aineistoa. (Emt., 25-28, 59-60).

Kirjasto- ja tietokantalähteet sisältävät organisoitua informaatiota, joka on tiettyä tarkoitusta ja kokoelmaa varten hankittua. Nämä lähteet voidaan edelleen ryhmitellä primaari- ja sekundaarilähteisiin. (Emt., 28-30, 85-122).

Haastattelu on laajalti käytetty aineiston hankintamenetelmä. Haastatteluun valmistautuminen on oleellista, jotta varmistetaan sopivien haastateltavien valinta ja tärkeimpien kysymysten esittäminen. (Emt., 31-34, 152-172).

Valikointi ja synteesivaiheessa evaluoidaan hankittua aineistoa. Toki evaluointia ja valintaa tapahtuu kaiken aikaa haun edetessä, mutta tässä vaiheessa kiinnitetään keskitetysti huomiota hankitun aineiston käyttöön: onko materiaali riittävää, oikeanlaatuista, luotettavaa ja tuoretta. Lyhyesti sanottuna: onko kerätty aineisto relevanttia käsillä olevan tehtävän kannalta. Jos vastaus on kielteinen, aineistonhankintaa jatketaan. Jos hankittu aineisto on riittävää ja relevanttia se muokataan siksi sanomaksi, joka halutaan välittää: uutisjutuksi, artikkeliksi, mainokseksi, lehdistötiedotteeksi tai ohjelmaksi sähköiseen välineeseen. (Emt., 34-36, 219-232).

3 Journalistisen aineistonhankinnan empiiriset tutkimukset

Vaikka aineistonhankinta on toimittajan työprosessin keskeinen alue ja vaikka lähdekäytännön tutkimista on pidetty tärkeänä, empiirisiä tutkimuksia aiheesta on tehty vähän. Valtaosa niistä käsittelee sanomalehti-toimittajien aineiston hankintaa.

3.1 Toimittajien tiedon ja muun aineiston hankinnan malli

Laajin ja merkittävin toimittajien tiedon ja muun aineiston hankintaa käsittelevä tutkimus on Mariam Ginmanin väitöskirja *En modell för journalisternas informationsanskaffning* vuodelta 1983. Tutkimuksen empiirinen aineisto koostui 110 suomenruot-

salaisen ja 104 ruotsalaisen sanomalehti-toimittajan haastattelusta. Kyselylomake oli laadittu vapaamuotoisiin keskusteluihin perustuneiden syvähaastattelujen pohjalta, joihin osallistui kymmenen suomenruotsalaista ja kuusi ruotsalaista toimittajaa. (Ginman 1983, 19-22).

Tärkeimmiksi lähdekäytäntöön vaikuttaviksi tekijöiksi Ginman nimeää lähdesuojan ja julkisuusperiaatteen. Yksittäisen toimittajan lähdekäytäntöön vaikuttavat ennen muuta kustantajan käyttöön antamat voimavarat, esimerkiksi arkisto, matkustelu, puhelut, muiden lehtien tilaukset sekä lehden julkilausuttu tai lausumaton toimituspolitiikka. (Emt., 55-70).

Ginmanin mukaan toimittajilla on kollektiivinen ja vakaa tiedon ja muun aineiston hankinnan malli, jonka perusta muotoutuu epävirallisissa keskusteluissa toimittajien ja toimitusten ulkopuolisten henkilöiden kesken. Aineistonhankinta perustuu henkilökohtaisiin yhteyksiin toimituksen ulkopuolisten henkilöiden kanssa, jotka muodostavat toimittajan henkilökohtaisen lähdeverkoston. Lähteiden ja toimittajien keskinäiset suhteet nojaavat yhtäältä toimittajan lojaalisuuteen lähteitään kohtaan ja toisaalta toimittajan itsenäisyyden tarpeeseen. Tausta- ja lisäaineistoa toimittajat hakevat enimmäkseen toimitusten sisäisistä lähteistä, joita ovat pääosin työtoverit ja arkisto. Sanoma- ja aikakauslehdet muodostavat evaluointitaustan ja antavat yleistä yhteiskuntainformaatiota. Toimittajan halu etsiä aineistoa määräytyy hänen henkilökohtaisen informaatioprofiilinsa mukaan. Yhtenäisestä mallista huolimatta toimittajien väliset eroavuudet ovat huomattavia. Näihin eroihin vaikuttavat esimerkiksi koulutustausta ja työskentelyolosuhteet. Laajan informaatioprofiilin omaavat toimittajat hankkivat määrällisesti enemmän aineistoa kuin ne, joiden profiili on kapea. Molemmat kuitenkin käyttävät samantyyppisiä lähteitä samantyyppisiin tarkoituksiin. (Emt., 254).

Ginman jakaa lähteet neljään ryhmään:

- 1) Henkilöt, jotka ovat vastuullisia tapahtumista tai joita tapahtumat koskevat. Nämä henkilöt toimittajat määrittelevät oman luokitusjärjestelmänsä mukaisesti.

- 2) Kirjallinen materiaali, jota edellä mainitut tuottavat tai joita heille tuotetaan.
- 3) Toimittajien tuottamat tekstit: aikakaus- ja sanomalehdet sekä niiden arkistomateriaali.
- 4) Käsikirjat ja hakuteokset. (Emt., 128).

Henkilöt ja sanomalehdet ovat käytetyimmät lähteet sekä Suomessa että Ruotsissa. Suomalaisille toimittajille kolmanneksi tärkeimpiä lähteitä ovat samassa lehdessä työskentelevät kollegat, ruotsalaisten toimittajien kolmannella sijalla ovat aikakauslehdet. Ginmanin mukaan journalistinen työ ja aineistonhankinta ovat voimakkaasti sidoksissa henkilökohtaisiin tapahtumien luokitte- lujärjestelmiin, joihin sisältyy myös aineiston hankinnan ja uutisarvoisuuden määrittelyn standardointia. (Emt., 128-130).

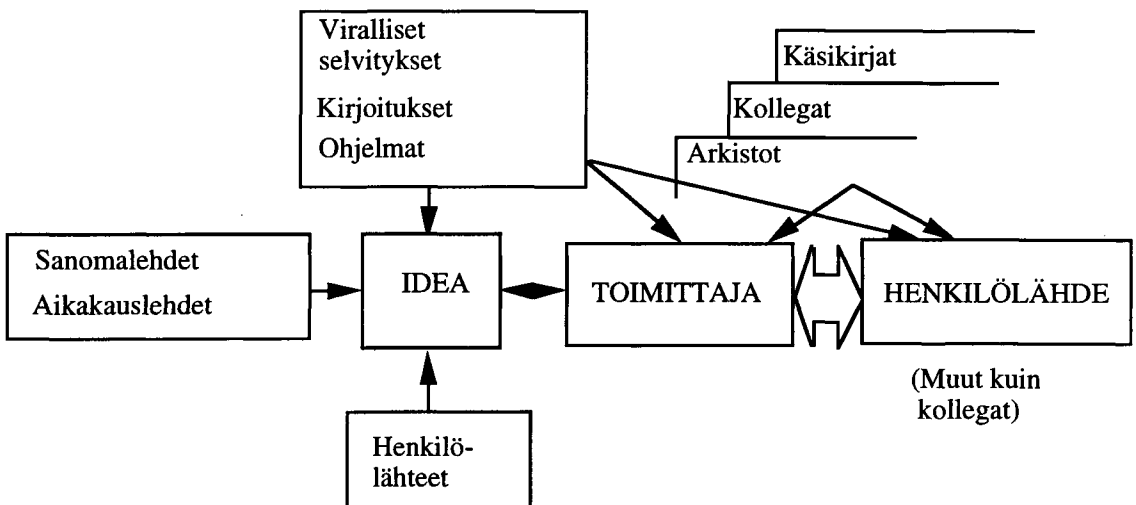
3.2 Tiedon ja muun aineiston hankinta Satakunnan Kansassa

Katriina Murtonen on tutkinut työtehtävien kompleksisuuden vaikutusta lähteiden käyttöön. Tutkimusaineisto kerättiin Satakunnan Kansassa kyselylomake-, päiväkirja- ja ryhmähaastattelu-menetelmin. Pääasi- allisen aineiston muodosti 13 toimittajan työ- tehtävistään pitämät päiväkirjat. Osallistujina oli uutis- ja erikoistoimittajia, jotka työsken-

telivät sekä lehden keskustoituksessa että aluetoimituksissa. (Murtonen 1992, 50, 61).

Tutkimustulokset osoittavat työtehtävien kompleksisuusasteen korreloivan aineiston hankinnan prosesseihin. Kun työtehtävän kompleksisuus kasvaa, informaationtarve kohdistuu monipuolisempaan aineistoon. Sekä harkittujen että käytettyjen lähteiden määrä kasvaa ja muuttuu myös rakenteel- taan monipuolisemmaksi. (Emt., 99).

Lähteiden käyttö on määrältään varsin epätasaista. Juttua kohden käytetään keski- määrin 3,6 lähdettä. Useat jutut kuitenkin kirjoitetaan pelkästään yhden lähteen varas- sa, toisaalta useissa jutuissa käytetään kuuta tai useampaa lähdettä. Murtonen luokitte- lee jutut rutiinijournalismiksi, normaali- journalismiksi ja tarkastelevaksi journalis- miksi, joista viime mainittu on vaativin juttu- luokka. Rutiinijournalismissa hyödynnetään keskimäärin 3,1, normaalijournalismissa 3,8 ja tarkastelevassa journalismissa 4,1 lähde- tä. Rutiinijournalismissa esiintyy prosentuaalisesti lä- hes yhtä monta yhden lähteen varassa kirjoit- tetta juttua, tarkastelevan journalismin luo- kassa kaikissa jutuissa on useampi kuin yksi lähde. Henkilölähteet ja haastattelut ovat vallitsevia ja kirjallisten lähteiden käyttö on vähäisempää. Kirjallisista lähteistä käyte- tyimpiä ovat asiakirjat, omassa lehdessä ai- emmin julkaistut jutut ja erilainen tiedote-

Kuvio 2. Toimittajien tiedon ja muun aineistonhankinnan perusmalli (Ginman 1983, 128).

materiaali. (Emt., 74-89)

3.3 Lähdekäytäntö sanomalehti Keski-suomalaisessa

Keijo Lehto on tutkinut toimittajien aineistonhankintaa ja lähteiden käyttöä Keski-suomalaisessa. Lähdekäytäntö koostuu niistä toiminnoista, joita toimittaja harjoittaa hankkiakseen aineistoa juttuaan varten, joten sitä tarkastellaan osana journalistista työprosessia. Osallistujina on sanomalehti Keski-suomalaisen 20 kirjoittavaa kotimaan, alue- ja erikoistoimittajaa. (Lehto 1992, 10, 29-30).

Tutkimuksessa lähdekäytäntöä havainnollistetaan konkreettisten juttujen yhteydessä. Tutkimusaineistoon kuuluu jokaisen osallistuneen toimittajan valitsemana kolme juttua eli yhteensä 60 toimittajien valitsemaa keskivertoa ansiokkaampaa juttua. Ansiokkaaksi jutuksi luonnehditaan normaalia työläämpää juttua tai uutisvoitto eli ”skuuppi”. Ongelmia aiheutuu siitä, että se, mitä uutisvoitolla käsitetään on jäänyt haastateltavien päätettäväksi, ja että haastateltavat ovat ymmärtäneet uutisvoiton kukin omalla tavallaan. Osa on käsittänyt uutisvoiton juuri skuuppina eli itse hankittuna uutisena, jota muilla tiedotusvälineillä ei ole ja osa muuten työmäärältään laajana, vaativampana juttuna. Käyttämänsä tutkimusmenetelmän Lehto nimeää lähdeanalyysiksi, jolla hän tarkoittaa teemahaastattelun ja sisällönanalyysin yhdistelmää. Teemahaastatteluissa toimittajat kertovat valitsemiansa juttujen lähdekäytännöstä. (Emt., 31-32, 103).

Keskimäärin toimittajat käyttävät kuutta henkilölähdettä ja yhtä dokumenttilähdettä juttua kohti, ja joka toisessa jutussa on yksi tilannelähde. Henkilölähteiden kokonaisuudesta muodostuu lähdeverkko ja useimmilla toimittajilla siihen kuuluu yli viisitoista henkilöä. Lähdeverkko kasvaa työkokemuksen myötä ja sen rakentamiseen kuluu yleensä aikaa vähintään kaksi vuotta. Aineistonhankinnassa koettuja ongelmia ovat lähteiden tavoittaminen, haastateltavien epäluotettavuus ja aineiston suuri määrä. Suurin ongelma on kuitenkin aikapula. (Emt., 97-101).

3.4 Journalistit uutisvirrassa

Tuomo Mörä on tutkinut EU-journalistien työprosesseja, lähteiden käyttöä ja asenteita 32 journalistin teemahaastattelun avulla. Haastateltavat työskentelevät sanoma- ja aikakauslehdissä sekä Yleisradion uutistoimituksissa ja STT:ssä. Mörä on analysoinut tutkimuksessa keräämänsä empiirisen aineiston soveltaen Shoemakerin-Reesen mallia. (Mörä 1993, 21).

Mallin ideana on selvittää, miten yksilötason tekijät, mediarutiinit, journalistin oma organisaatio, lähteet ja muut ulkopuoliset tahot sekä ideologia vaikuttavat journalistiseen sisältöön. Mallissa nämä tasot esiintyvät siten, että jälkimmäinen aina sisältää edellisen tason, jolloin lopulta kaikki tasot sisältyvät ideologiaan. (Mörä 1993, 21-22). Shoemakerin-Reesen malli on esitetty kuviossa 3.

Yksilötasolla tarkastellaan journalistien henkilökohtaisia asenteita, arvoja ja heidän käsityksiään omasta roolistaan. Mediarutiinien tasolla käsitellään erilaisia käytäntöjä ja konventioita, jotka liittyvät uutisten valintaan ja hankintaan. Organisaatiotasolla puolestaan tarkastellaan, miten esimerkiksi tiedotusvälineen linja tai työpaikan yleinen ilmapiiri vaikuttavat journalistiseen sisältöön. Seuraavalla tasolla analysoidaan mediaorganisaation ulkopuolisten tahojen vaikutuksia. Ideologian tasolla pohditaan yhteiskunnan rakenteen ja kulttuurin vaikutuksia kaikkiin edellä mainittuihin tasoihin. Tasot eivät ole erillisiä vaan ne ovat vuorovaikutuksessa keskenään. (Emt., 22-28).

Näin ollen esimerkiksi yksilötaso on alisteinen mediarutiinien tasolle sillä tavoin, että yksilöt noudattavat sellaisia rutiineita, joita he itse eivät ole luoneet. Organisaatio määrittelee ne puitteet, joissa mediarutiineita toteutetaan, mutta toisaalta taas eri organisaatioiden journalistit soveltavat suurelta osin samoja rutiineita. Organisaatio puolestaan on riippuvainen lähteistä, yleisöstä, ilmoittajista, taloudellisesta ympäristöstä jne. Journalistinen kulttuuri (mediarutiinit) on osa ideologiaa, ja viime kädessä ideologia määrittelee alempien tasojen sisältöjä. (Emt., 21).

Mediarutiineita ovat esimerkiksi uutiskriteerit, uutistoimistojen käyttö, muiden

medioiden tarkka seuraaminen, tiedotus-tilaisuudet, vuodot, journalistien liikkuminen eri ryhmissä ja virallisten lähteiden runsas käyttö. Mediarutiinit liittyvät tiedon ja muun aineiston hankintaan, koska se on oleellinen osa toimittajan työtä. Työtä tehdessään toimittajat joutuvat turvautumaan tiettyihin konventioihin: koska he eivät voi valita kaikkia mahdollisia näkökulmia ja vastata kaikkiin mahdollisiin kysymyksiin, heidän täytyy valita eli toimia portinvartijoina. Jotta valintoihin ei kuluisi liikaa aikaa ja rahaa, on kehitetty säännöllisiä, nopeita ja halpoja tapoja kerätä ja arvioida erilaista uutisten ja artikkelien raakamateriaalia. Nämä rutiinit pitävät huolta mediaorganisaation toimivuudesta ennakoitavissa olevalla tavalla, jolloin sitä ei voi helposti horjuttaa. Rutiinit muodostavat sääntöjen kokonaisuuden ja rutiinien hallitseminen on tärkeä osa sitä, mitä sanotaan media-ammattilaisuudeksi eli ammattitaidoksi. (Emt., 24; vrt. Rentola 1983, 32).

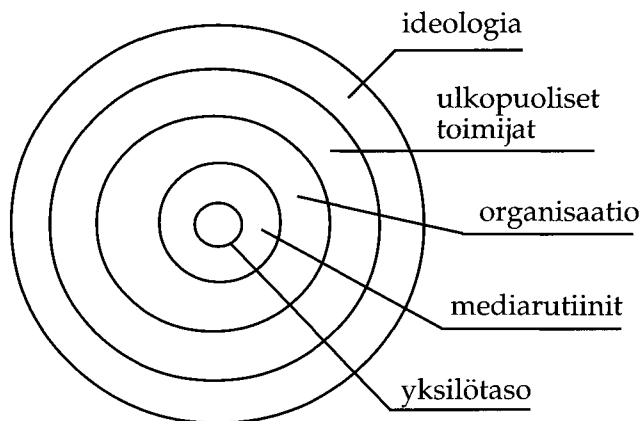
Yhteistä Mörän haastatteleminen journalistien mediarutiineille oli riippuvuus lehdistä ja tietotoimistoista eli toisista toimittajista. Kotimaisista lehdistä tärkein oli Helsingin Sanomat ja ulkomaisista Financial Times. Toisena yhdistävänä tekijänä oli virallisten lähteiden tärkeys, lähinnä Suomen ulkoministeriö. (Emt., 24-25).

3.5 Toimituksen tekstiarkiston muodon vaikutus toimittajien informaatiokäyttämiseen

Oman tutkimukseni tavoitteena on ollut selvittää, onko sanomalehden tekstiarkiston muodolla vaikutusta toimittajien informaatiokäyttämiseen. Informaatiokäyttämällä tarkoitetaan toimittajien työssä ilmenevien informaationtarpeiden tyydyttämistä, aineiston hankintaa ja käyttöä. Tutkimuksen viitekehys toimii journalistiseen kulttuuriin kuuluva journalistinen työprosessi. Journalistinen työprosessi jaetaan edelleen ideavaiheeseen, lähdevaiheeseen ja esitysvaiheeseen. (Fabritius 1994, 2-5; 29).

Ideavaiheeseen kuuluu sen määrittely, mitkä yhteiskunnan alueet tuottavat uutisia ja millainen tapahtuman on oltava ollakseen uutinen. Lähteen valinta ja aineiston keruu tapahtumasta muodostavat journalistisen työprosessin lähdevaiheen. Esitysvaiheessa uutinen saa kielellisen asunsa ja se sijoitetaan osaksi sanomien kokonaisuutta välineessä. Journalistisen työprosessin vaiheet eivät ole erillisiä vaan vuorovaikutuksessa keskenään ja prosessiin kuuluu myös oletus journalististen sanomien käyttäjästä, lukijasta ja tämän odotuksista. (Emt., 29).

Tutkimuksessa tarkasteltiin toimittajien tekstiarkistoon kohdistuvaa aineiston hakua sekä tekstiarkiston suhdetta muiden läh-

Kuvio 3. Shoemakerin-Reesen malli

teiden käyttöön aineiston hankinnan kokonaisuudessa. Huomion kohteena on se, mistä lähteistä ja miten toimittajat hankkivat työssään tarvitsemaansa informaatiota ja mikä on toimituksen tekstiarkiston merkitys siinä. Toimittaja voi etsiä aineistoa tekstiarkistosta itse, jolloin hän on itsenäiskäyttäjä, tai toimittaja voi antaa haun välittäjän, arkistonhoitajan suoritettavaksi, jolloin kyseessä on delegoitu haku. (Emt., 47-54).

Tutkimuksessa oli mukana kaksi sanomalehteä: Aamulehti ja Etelä-Suomen Sanomat. Molemmat ovat päivittäin ilmestyviä maakuntansa ykköslehtiä. Toisessa lehdessä tekstiarkisto oli perinteinen leikearkisto, joka koostuu aiheyhmittäin järjestetyistä, lehdestä leikatuista jutuista. Toisessa lehdessä aineistoa oli haastatteluajankohtana lähes neljän vuoden ajan tallennettu elektroniseen muotoon, atk-arkistoksi. Ero näiden kahden tekstiarkiston välillä on se, että leikearkistosta haku voi tapahtua henkilön nimen, organisaation tai aiheen mukaan sillä tarkkuudella, minkä leikearkiston aiheyhmittely mahdollistaa. Atk-arkistosta (tekstikantaa) käytettäessä voidaan soveltaa useita hakukriteereitä samanaikaisesti: hakea esimerkiksi jutun tekijän mukaan ja/tai sanahakuna, jolloin haussa on mahdollista soveltaa useita hakukriteereitä ja myös hakea kaikilla jutun sisältämillä sanoilla Boolean logiikkaa käyttäen. (Emt., 50-53).

Tutkimuksen empiirisen aineiston keruu-

menetelmänä oli teemahaastattelu ja osallistujina yhteensä 16 kirjoittavaa toimittajaa, joista puolet oli kulttuuritoimittajia ja puolet taloustoimittajia. Keskustelun pääteemoja olivat: toimittajan työ, leikearkiston/atk-arkiston käyttö sekä muiden lähteiden käyttö. Haastatelluista kymmenen toimittajaa voi käyttää atk-arkistoa ja kuudella toimittajalla on käytettävissään leikearkisto. Ristiintaulukoimalla tekstiarkiston muoto ja hakutapa toimittajat voidaan jakaa neljään ryhmään: (I) atk-arkiston itsenäiskäyttäjät, (II) leikearkiston itsenäiskäyttäjät, (III) atk-arkistohakunsa delegoivat ja (IV) leikearkistohakunsa delegoivat toimittajat. Itsenäiskäyttäjiksi on luokiteltu ne toimittajat, jotka säännöllisesti tekevät kolmasosan tai enemmän tekstiarkistohauistaan itse. Atk-arkistosta tekee hakuja itse neljä toimittajaa, leikearkistosta tekee hakuja itse kolme toimittajaa. Kuusi toimittajaa delegoi atk-arkistohaut arkistonhoitajille ja leikearkistohakunsa arkistonhoitajille delegoivia toimittajia oli kolme. (Emt., 50; 54-82). Tutkimusasetelma on esitetty kuviossa 4.

Kaikki haastatellut toimittajat olivat ottaneet tekstiarkiston aineiston hankintapaikakseen. Puolet haastatelluista (8/16) käytti sitä päivittäin, seitsemän toimittajaa viikottain ja yksi kuukausittain. Tekstiarkiston käyttötarkoitukset ovat molemmissa sanomalehdissä samantyyppisiä: yleisintä on katsoa, onko aiheita jo uutisoitu aiem-

TEKSTIARKISTONMUOTO

	Atk-arkisto	Leikearkisto
KÄYTTÖTAPA		
Itsenäiskäyttö	I	II
Delegoitu haku	III	IV

Kuvio 4. Tutkimusasetelma

min. Muita käyttösyitä olivat muiden muassa asian varhaisempien vaiheiden seuraaminen ja haastatteluun valmistautuminen. Atk-arkistoa käyttävät toimittajat pitivät tekstiarkistoa tärkeämpänä lähteenä kuin leikearkiston käyttäjät. Seitsemän kymmenestä atk-arkistoa käyttävästä toimittajasta arvioi atk-arkiston erittäin tärkeäksi. Leikearkistoa ei kukaan arvioinut erittäin tärkeäksi. Hakujen luonteessa oli myös eroja: atk-arkiston itsenäiskäyttäjät käyttivät tekstiarkistoa tarkistuksiin enemmän kuin muut, joiden haut olivat laajemman kokonaisuuden etsimistä ja yleensä taustoittavia aihehakuja. (Emt., 83-86)

4. Toimittajien tiedon ja muun aineiston hankintaa käsitteleviä ulkomaisia tutkimuksia

4.1 The Guardianin tutkimus

David Nicholas, Kevin Harris ja Gertrud Erbach raportoivat teoksessa *Online Searching Englannissa tehtyä tietokantojen käytön tutkimusprojektia nimeltä Information Seeking in an Information Society*. Projekti kesti marraskuusta 1985 heinäkuuhun 1986. Tutkimuksessa selvitettiin sanoma-, aikauslehti- ja kustannustoimittajien tiedon ja muun aineiston hankintaa sekä Lontoon Cityn pankkivirkailijoiden, liikkeenjohdon konsulttien, tilintarkastajien ja pörssivälittäjien tietokantojen käyttöä, erityisesti itsenäiskäytön näkökulmasta. Nämä ryhmät valittiin, koska ne vaativat informaatiolta ajankohtaisuutta ja nopeaa saatavuutta. Ryhmillä on myös omatoimisen aineistonhankinnan traditio ja motivaatiota elektronisten välineiden käyttöön. Lisäksi organisaatiolla on varaa maksaa aineistoista. (Nicholas & Harris & Erbach 1987, 1-3).

Tarkastelen seuraavassa lähemmin sanomalehdentoimittajista *The Guardian*-lehdessä tehtyä tutkimusta. Tutkimusmenetelmänä oli havainnointi, johon yhdistettiin myöhempi haastattelu. Perushavainnointijakso kesti viikon. Havainnointi toteutettiin osastotasolla eli tarkkailtiin, miten toimittajat yleen-

sä kommunikoivat toistensa kanssa, ja toisaalta henkilötasolla eli havainnoitsija istui toimittajan vieressä osan työpäivästä. Tutkimuksessa haastateltiin niitä, jotka käyttivät tietokantoja erityisen paljon sekä myös niitä, jotka käyttivät tietokantoja vain vähän. Toisen käden tietoa toimittajien aineistonhankinnasta saatiin haastatteleamalla lehden kirjaston henkilökuntaa. Seuranta-aika oli kuusi kuukautta. (Emt., 6-8).

Toimittajien tiedon ja muun aineiston hankintaa tarkasteltaessa todettiin, että sitä oli periaatteessa kahdentyyppistä: 1) yksittäisen asian tarkistukset (fact checking) ja 2) taustainformaation etsiminen tai asiasyhteyteen liittyvä haku (background searching), jolla tarkoitettiin idean tai vinkin etsimistä laajalti, mutta joka ei ole niin kiireistä eikä yhtä mielivaltaista kuin pelkkä selailu. Tiedon ja muun aineiston tarve oli usein epämääräinen eikä sen määrittely onnistunut kovin täsmällisesti. Usein toimittaja ei itsekään osannut sanoa, mikä on kysymys ennen kuin on nähnyt mahdollisten vastausten valikoiman. (Emt., 50-51).

Johtopäätöksissä tekijät totesivat, että toimituksissa kuten muissakin organisaatioissa on harjaantuneita informaation käsiteljiä. Muutamia poikkeuksia nämä ovat hyvin kiinnostuneita suorakäyttöisten järjestelmien tarjoamista mahdollisuuksista, vaikka useimmilla ei olekaan aikaa toteuttaa ajatusta ja ryhtyä muuttamaan omia vakiintuneita aineistonhankinnan tapojaan. Toimituksissa on kuitenkin havaittavissa, että atk-toimitusjärjestelmä on luonut pohjaa atk-hauille. Erityisesti erikoiskirjeenvaihtajat käyttivät tietokantoja tutkiessaan juttujensa aiheita, toimitussihteerit tekivät tarkistuksia ja myös ulkomaankirjeenvaihtajat löysivät tietokannoista hyödyllistä aineistoa. Toisaalta atk-haut tyydyttivät vain pienen osan informaationtarpeesta ja tietokantojen huono kate ja ajankohtaisuuden puute saattoivat olla mittavamman käytön esteenä. (Emt., 111-112; ks. myös Nicholas, 1996).

4.2 Tietokantojen käyttö The Guardianissa

Helen Martin ja David Nicholas tarkasteli-

vat journalistien tietokantojen käyttötilannetta kuusi vuotta myöhemmin samaisessa The Guardian -lehdessä tehdyn kyselyn pohjalta (Martin & Nicholas 1993, 83). Puolet lehden toimittajista (120) sai vastattavakseen kyselylomakkeen; palautusprosentti oli 71 %. Vastanneista 65 % oli tehnyt hakuja itse FT-Profile -tietokannasta ja 39 % teki hakuja päivittäin. (Emt., 84).

Hakuja tekevästä journalisteista 28 % oli melkein aina tyytyväisiä haun tulokseen ja silloin tällöin haun tulokseen tyytyväisiä oli 53 %. Suurimpana ongelmana mainittiin yhteyden saaminen tietokantaan. Kustannuksia leikattiin siten, että kaikilla toimittajilla oli käytössään yksi yhteinen salasana ja usein hakuaikeet keskeytti alkuunsa "password in use" -ilmoitus. (Emt., 84-85).

FT-Profilen hakuohjelma ei ole kovin kehittynyt. Niitäkään mahdollisuuksia, joita se tarjoaa, ei oltu osattu käyttää, vaan tutkijat luonnehtivat toimittajien hakuja "quick and dirty" -tyyppisiksi. Selailua käytettiin paljon, koska haut eivät olleet kovin kohdenettuja. Kaksi kolmasosaa vastaajista ilmoitti tekevänsä aihehakuja ja etsivänsä taustainformaatiota. Noin viidesosa (21 %) toimittajista suuntasi hakunsa ajallisesti kahta vuotta kauemmas ja vajaa viidennes (19 %) etsi puolta vuotta uudempaa informaatiota. (Emt., 83; 86-87)

Yhteenvetona voi sanoa, että haut olivat yksinkertaisia ja lyhytkestoisia pikahakuja. Hakujen lyhytkestoisuus selittyi osin salasanojen puutteella. Toimittajia, jotka aina tekivät hakunsa itse, oli 19 %. Joskus haun teki itse 56 % toimittajista ja 25 % delegoi aina hakunsa kirjastoon. Melkein kaikki vastaajat (91 %) olisivat halunneet lisää tietokantahaun koulutusta. (Emt., 87-88; Nicholas, 1996, 236-241).

4.3 Tietokantojen käyttö yhdysvaltalaisissa lehdissä

Yhdysvaltalaisten suurten ja keskisuurten sanomalehtien teknistä tilaa kartoittavan kyselyn mukaan vuonna 1990 kahdella kolmasosalla lehdistä (67 %) oli lehden oma aineisto elektronisessa muodossa. Kyselyyn valittiin sanomalehdet, joiden levikki oli yli

100 000. Tällaisia lehtiä oli 108 ja näistä 105 vastasi kyselyyn. Vastaavasti vuonna 1985 50 lehteä käytti elektronisia järjestelmiä lehden sisällön tallennuksessa ja haussa. Julkisia, kaupallisia tietokantoja käytti 90 % lehdistä. (Hansen & Ward 1991, 267-269; ks. myös Ward & Hansen 1991 sekä Busterna & Hansen & Ward 1991)

Pienilevikkisissä sanomalehdissä tilanne näytti erilaiselta. Levikiltään alle 52 000 lehtiä laskettiin tutkimusajankohtana vuonna 1989 olevan Yhdysvalloissa 120. Sanomalehtien sisällön tallennus- ja kumunetelmiä kartoitettiin otoksen perusteella. Kuudella otokseen kuuluvasta 20:sta sanomalehdestä ei ollut kirjastoa lainkaan, vaan toimittajat itse leikkasivat talteen haluamansa jutut. Lopuissa 14:ssä tilanne vaihteli: yhdessä lehdessä oltiin ottamassa käyttöön elektronista järjestelmää; kahdessa sitä suunniteltiin ja lopuilla (55 %) ei ollut mitään suunnitelmia, vaan ne jatkoivat entiseen malliin tallentaen tradionaalisin menetelmin aineistoa leikekokoelmiin. Kuitenkin kaikissa tutkituissa lehdissä tietokoneita hyödynnettiin toimitusjärjestelmissä ja toimistotyössä. (Hegg 1991, 275-278).

Sanomalehden kirjaston roolia uutistutunnossa suuressa, amerikkalaisessa päivälehdessä (levikki noin 385 000) kartoitettiin 1986 tehdystä kyselytutkimuksessa. Kyselyn palautti 69,5 % eli 136 toimittajaa. Kyselykaavake laadittiin kolmen ryhmähaastattelun pohjalta. Kirjastohenkilökunnalla oli käytössään tietokantoja (Nexis, Dialog), toimittajien tuottamaa materiaalia leikkeinä, kuvina ja mikrofilmeinä sekä muualla tuotettua materiaalia kuten tietosanakirjoja, hakemistoja, sanakirjoja ja aikakauslehti-indeksejä. (Hansen & Ward & McLeod 1987, 714-715).

Kaikki toimittajat käyttivät leikekokoelmaa ja käsikirja-aineistoa. Tietokantahakuja oli teettänyt 38 % toimittajista. Toimittajat käyttivät kirjastoa moniin eri tarkoituksiin, joskin kirjaston käyttö heijastaa myös uutiskäytännössä totutuiksi tulleita toimintatapoja. Näistä yksi on ohje tarkistaa leikkeet aina ennen uutisjutun aloittamista. Tämä on tärkeää sen vuoksi, että näin vältetään päällekkäinen julkaiseminen samasta aiheesta. Toisaalta kyselyä täydentäneissä ryhmähaastatteluissa tuotiin esiin myös se, että

leikekokoelman tutkiminen jutunteon varhaisessa vaiheessa saattaa kiinnittää jutun tarkastelun tiettyihin faktoihin tai tietystä näkökulmasta tapahtuvaksi ja näin myötävaikuttaa tietynlaisen käsittelytavan toistumiseen lehdessä. Kirjastomateriaalin käyttöä olivat faktojen tarkistaminen, taustaineiston tutkiminen, taustainformaation ristiriitaisuuksien syiden ratkaiseminen, aiheen aiempien käsittelytapojen seuraaminen sekä haastatteluvien identifioiminen. (Emt., 716-717).

Seurantatutkimuksen tehtiin samassa sanomalehdessä vuonna 1987, kuusi kuukautta sen jälkeen kun atk-arkisto oli otettu käyttöön. Kirjastomateriaalin käyttösyöt olivat samat kuin aiemminkin. Sen sijaan käyttäjien määrässä oli tapahtunut muutos. Leikekokoelmaa olivat aiemmin käyttäneet lähes kaikki (99 %), mutta nyt 16 % toimittajista ilmoitti, etteivät he käytä elektronista järjestelmää. (Ward & Hansen & McLeod 1988, 847-848).

Toimittajia, jotka osallistuivat molempiin kyselyihin, oli 113. Elektronisen järjestelmän vaikutuksia aineistonhaun nopeuteen kysyttäessä 44 % vastasi sen nopeutuneen, mutta 29 %:lle vastaajista aineistonhankinta vei nyt pidemmän ajan paperileikkeisiin verrattuna. Vastaajista 60 % sanoi, että faktojen tarkistus ei ollut lisääntynyt, mutta kuitenkin lähes kolmannes (29 %) ilmoitti faktojen tarkistamisen kasvaneen. Hankitun taustainformaation määrä oli pysynyt samana yli puolella (52 %), mutta kasvanut reilulla viidenneksellä (22 %) vastaajista. Juttujen laadun kertoi parantuneen paljon 9 % vastaajista ja jonkin verran noin kolmannes (29 %) vastaajista. (Emt., 849-850).

Kyselyä täydentäneessä muutaman toimittajan haastattelussa ilmeni sekä käyttösyitä että käytön välttämisen syitä. Nopeuden ohella elektronisen järjestelmän hyvänä puolella pidettiin sitä, että se voi toimia myös toimittajan logiikalla kun paperimuotoinen leikearkisto toimii arkistonhoitajan logiikalla. Huonoina puolina mainittiin liian suuret tulosjoukot ja epärelevanttien dokumenttien esiintyminen, mutta toisaalta myös epäily siitä, että relevantteja dokumentteja jää puuttumaan. Hakukielen oppiminen asettaa myös vaatimuksia toimittajille, koska oletetaan, että tietokannasta, joka koostuu oman lehden ai-

neistosta, haetaan itse. Jotkut toimittajat tosin delegoivat nämäkin hakunsa kollegoille tai kirjastohenkilökunnalle. Ulkopuolisista tietokannoista haut tekee pääsääntöisesti kirjastohenkilökunta. (Emt., 851-853).

5 Yhteenveto

Journalismin oppikirjallisuuden perusteella tehdyistä tutkimuksista ei löydy yksiselitteistä ja selkeää mallia, joka kuvaisi toimittajien tiedon ja muun aineiston hankintaa. Kiviranta jaottelee sinänsä ansiokkaasti eri lähdetyyppisiä. Rentola painottaa journalistisen käytännön vaikutusta aineiston hankintaan ja käyttöön. Wardin ja Hansenin malli on pikemminkin käytännön toimintaohje kuin teoreettinen malli.

Suomalaisissa empiirisissä tutkimuksissa toimittajien tiedon ja muun aineiston hankintaa on tutkittu lähinnä lähteiden käytön näkökulmasta (Lehto 1992, Murtonen 1992, Mörä 1993). Vaikka mallia toimittajien aineiston hankinnasta onkin kehitetty (Ginman 1983), malli lähtee suoraan toimitustyön päivittäisten rutiinien perustalta eikä tiedon ja muun aineiston hankinnan ja käytön sekä journalistisen työn kulttuurisia yhteyksiä oteta riittävästi huomioon. Journalistinen kulttuuri asettaa journalistisen työprosessin yleiset ehdot, yksityinen toimittaja voi toimia vain näiden puitteissa. Mörän soveltama Shoemakerin-Reesen malli sisäkkäisine ympyröineen muistuttaa Paisleyn sekä Allenin informaationhankinnan viitekehäksiä, mutta on niitä astetta sofistikoitumpi, koska siinä pyritään ottamaan huomioon eri tasojen vuorovaikutus. Viime kädessä malli jää kuitenkin melko staattiseksi ja mekaaniseksi keskittyessään eri kanavien/lähteiden käyttöön mediarutiineihin kuuluvassa aineistonhankinnassa. Hankitun tiedon ja muun aineiston todellisen käytön selvittämiseen malli ei tarjoa työkaluja.

Yhteinen piirre edellä luonnehdituille toimittajien aineistonhankinnan malleille on niiden yksilökeskeisyys. Vaikka kehitystä on tapahtunut siinä, että tiedontarpeiden syntymistä, tiedon ja muun aineiston hankintaa ja käyttöä tarkastellaan toimijasta, ei informaatiojärjestelmästä lähtien, toimijan

yhteyksiä toiminta- ja informaatioympäristöön ja näihin vaikuttavia, kulttuurisia tekijöitä ei edellä esitetyissä malleissa juuri oteta huomioon.

Ulkomaisissa tutkimuksissa on selvitetty tietokannoista tapahtuvaa aineistonhakua (esim. Nicholas & Harris & Erbach, 1987; Martin & Nicholas 1993; Ward & Hansen & McLeod 1988; Nicholas 1996), mutta kyseessä ovat olleet kyselytutkimukset, joissa on keskitytty käyttömääriin, ei niinkään käyttötapoihin journalistin ja journalismin näkökulmasta.

Oppikirjallisuuden sekä empiiristen tutkimusten perusteella tarkasteltuna näyttää edelleen siltä, että toimittajien tiedonhankintaa hallitsevat henkilölähteet ja haastattelumetodin käyttö ja kirjalliset lähteet ovat jääneet vähemmälle. Digitaalisista lähteistä ja verkostoista keskustelu on vasta juuri alkanut. Aineistonhaku digitaalisista lähteistä tuo esiin myös kysymyksen toimittajille annettavasta hakutaitojen koulutuksesta (ks. esim. Ward, Hansen & McLeod 1988, Stanbridge 1992). Ehkäpä meilläkin olisi syytä virittää keskustelua toimittajien aineistonhakukoulutuksesta, ei pelkästään hakutaitojen opettelemisen kannalta, vaan laajemminkin siitä muuttavatko elektroniset tiedonhakuvälineet journalistista työtä. Keskustelua ei ole syytä rajata pelkästään haun teknisiä taitoja koskevaksi. Tietoa ja muuta aineistoa hankkivan toimittajan on pystyttävä arvioimaan myös käyttämänsä elektronisen lähteen aineiston luotettavuutta ja katetta olipa tuo lähde lehden oma tietokanta, julkisessa käytössä oleva kaupallinen tiedonhakujärjestelmä, CD-ROM -tuote tai Internetistä tai muista tietoverkostoista löytyvä palvelu. Toimittajan on syytä tietää miten tietokannan tiedot on kerätty, kuinka uusia ne ovat, mitä maantieteellistä aluetta ne koskevat jne. Lähdekritiikki siis on edelleen tarpeen, joskin vaikeampaa tai ainakin erilaista kuin aiemmin.

Hyväksytty julkaistavaksi 25.6.1998

Lähteet:

- Bruun, Mikko & Koskimies, Ilkka & Tervonen, Ilkka, Uutisoppikirja. Helsinki: Tammi, 1986.
- Busterna, John C. & Hansen, Kathleen A. & Ward, Jean, Competition, ownership, newsroom and library resources in large newspapers. - *Journalism Quarterly* 68 (1991):4, s. 729-739.
- Ginman, Mariam, En modell för journalisternas informationsanskaffning. Relationen mellan informationsflöde och substans inom olika informationsprocesser i samhället. Acta Universitatis Tamperensis. Ser. A. Vol. 154. Tampere: Tampereen yliopisto, 1983.
- Fabritius, Hannele, Toimituksen tekstiarkiston muodon vaikutus toimittajien informaatiokäyttäytymiseen. Sivuaineen tutkielma. Tampereen yliopisto. Informaatiotutkimuksen laitos. Tampere, 1994.
- Fabritius, Hannele & Karonen, Pasi, Tärkeät asiat: journalismi. Ensimmäinen versio verkostossa 12.10.1996. Tampere: Tampereen yliopisto. (25.5.1998) <http://www.uta.fi/~typakar/jr/pv.html>
- Hansen, Kathleen A. & Ward, Jean, Information technology changes in large newspaper libraries. - *Special Libraries* 82 (1991):7, p. 267-273.
- Hansen, Kathleen A. & Ward, Jean & McLeod, Douglas, M., Role of the newspaper library in the production of news. - *Journalism Quarterly* 64 (1987):4, p. 714-720.
- Hegg, Judith L., Small newspaper libraries: The libraries that time (and automation) passed by. - *Special Libraries* 82 (1991) 8, p. 274-281.
- Kiviranta, Uolevi, Journalistinen lähdejärjestelmä: peruserottelua, -määrittelyä ja arviointia. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere 1988.
- Lehto, Keijo, Journalismin lähteille: toimittajien lähdekäytäntö sanomalehti Keski-suomalaisessa. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä, 1992.
- Martin, Helen & Nicholas, David, End-users coming of age? Six years of end-user searching at the Guardian. - *Online & CDROM Review* 17 (1993):2, p. 83-90.
- Miettinen, Jorma, Toimitustyö. Journalistiksi suunnistautuvan oppikirja. - Hämeenlinna:

- Karisto, 1984.
- Murtonen, Katriina, Tiedontarve- ja tiedonhankintatutkimus Satakunnan Kansassa : tutkimus toimitustyön luonteen vaikutuksista tiedontarpeisiin ja -hankintaan tilannekijät huomioon ottaen. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Sivuaineen tutkielma. Tampere, 1992.
- Mörä, Tuomo, Ajopuita vai koskiveneitä? Suomalaiset journalistit EY-uutisvirrassa. - Tiedotustutkimus 16 (1993):4, s. 21-43.
- Nicholas, David & Harris, Kevin & Erbach, Gertrud, Online searching: Its impact on information users. London: Mansell, 1987.
- Nicholas, David, An assessment of the online searching behaviour of practitioner end users. - The Journal of Documentation 52 (1996):3, s. 227-251.
- Okkonen, Antero, Toimittajan työ I. -4. tark. p. Hämeenlinna: Karisto, 1986.
- Rentola, Ilkka, Normaalijournalismin säännöt : yhdysvaltalaisen journalismin oppikirjallisuuden esittämän ideaalityypin tarkastelua. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja, Sarja A, 47/1983.
- Stanbridge, Roland, Journalists begin to embrace online databases. - Information World Review, December 1992.
- Suomen kielen perussanakirja. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1990.
- Ward, Jean & Hansen, Kathleen A., Journalist and librarian roles, information technologies and newsmaking. - Journalism Quarterly 68 (1991):3, s. 491-498.
- Ward, Jean & Hansen, Kathleen A. & McLeod, Douglas M., Effects of the electronic library on news reporting protocols. - Journalism Quarterly 65 (1988):4, s. 845-852.

Tämän numeron kirjoittajat

Fabritius, Hannele, tutkija, Tampereen yliopisto

Kokkonen, Oili, ylikirjastonhoitaja (emer.), Jyväskylä

Lönnqvist, Harriet, fil.lis, Helsinki

Saarti, Jarmo, YTL, Kuopio